

ΜΕΝΕΛΑΟΣ
ΔΟΥΝΤΕΜΗΣ

πεζογραφία

*ΤΟ ΚΡΑΣΙ
ΤΩΝ ΔΕΙΛΩΝ*

14

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ΤΟ ΚΡΑΣΙ ΤΩΝ ΔΕΙΛΩΝ

Ικαρία, Ασφάλεια, Βούρλα, Μακρόνησος... Η εμπειρία ζωής του Μενέλαου Λουντέμη στους χώρους εκτοπισμού και «αναμόρφωσης» αντιφρονούντων στο μετεμφυλιακό καθεστώς.

Στα ασφυκτικά όρια της εξορίας και της φυλακής, ο συγγραφέας συνθέτει ένα μωσαϊκό χαρακτήρων –ο αγωνιστής, ο χωροφύλακας, ο χαφιές, ο περιθωριακός, ο προοδευτικός ιερέας– που συνυπάρχουν σε ένα χώρο-μικρογραφία της κοινωνίας των πρώτων χρόνων μετά τον Εμφύλιο, αλληλεπιδρούν και συνιστούν «καθρέφτη» μιας δύσκολης περιόδου της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας.

Η πολιτική, η ιδεολογία, το καθήκον, η καχυποψία, η προδοσία, μέσα από τα μάτια ανθρώπων διαφορετικών, «καταδικασμένων» ωστόσο να συμβιώσουν...

«Πόλεμο έχω και σήμερα εδώ κάτω. Πόλεμο μ' έναν απελπισμένο εχθρό, που είναι ικανός για όλα, γιατί είναι ετοιμοθάνατος... Και τώρα Τυραννία, εμπρός! Η ζωή μου είναι στα χέρια σου. Έλα να την πάρεις – για να πεθάνεις!»

Ο Μενέλαος Λουντέμης γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1912. Με τη Μικρασιατική Καταστροφή, εγκαθίστανται οικογενειακώς στην Πέλλα. Στην εφηβεία του αναγκάζεται να εργαστεί ως λαντζιέρης, λούστρος, ακόμη και στα έργα του Γαλλικού ποταμού. Στη Δ' τάξη του Γυμνασίου αποβάλλεται από όλα τα γυμνάσια της χώρας «για πολιτικούς λόγους». Έπειτα από μια οδύσσεια μετακινήσεων, φτάνει στην Αθήνα όπου διορίζεται βιβλιοθηκάριος το 1938, τη χρονιά που θα τιμηθεί και με το Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας. Την ίδια εποχή θα γίνει μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών. Στην Κατοχή θα πάρει μέρος στην Εθνική Αντίσταση από τις τάξεις του ΕΑΜ. Στον Εμφύλιο συλλαμβάνεται για εσχάτη προδοσία· εξορίζεται στη Μακρόνησο και τον Άη Στράτη. Το 1958 δικάζεται, καταδικάζεται και εκπατρίζεται έπειτα στο Βουκουρέστι· το 1967 τού αφαιρείται η ελληνική ιθαγένεια, έως το 1976 που επιστρέφει στην Ελλάδα. Ένα χρόνο αργότερα πεθαίνει από καρδιακή προσβολή.

Τα βιβλία του «πιο πολυδιαβασμένου Έλληνα λογοτέχνη μετά τον Καζαντζάκη» μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες, ακόμη και στα κινεζικά και τα βιετναμέζικα.

ΣΕΙΡΑ: ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΛΟΥΝΤΕΜΗ

Επιμέλεια σειράς: *Ελένη Κεχαγιόγλου*

Καλλιτεχνική διεύθυνση: *Γιάννης Καρλόπουλος*

Γραφιστική επιμέλεια: *Εύη Καλογεροπούλου*

Εικόνα εξωφύλλου: *Βιθή Περυσινάκη*

Διόρθωση: *Κατερίνα Ι. Σταυροπούλου*

Σελιδοποίηση: *Αφροδίτη Ανδριολάτου*

ISBN: 978-960-503-223-4

© 2012 Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το παρόν ψηφιακό βιβλίο αποτελεί προσφορά του Εκδότη, η οποία διατίθεται μέσω ειδικής εφαρμογής προς τους χρήστες ηλεκτρονικών μέσων, ήτοι ηλεκτρονικών υπολογιστών, laptops, notebooks, e-readers, ταμπλετών (π.χ. ipad), smartphones, smart TV και τυχόν άλλων μέσων που θα προκύψουν στο μέλλον. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο διάθεση του παρόντος. Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας, απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κατά τον Ν. 2121/93 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε βάση δεδομένων, και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ικαρία

— **Η** Νικαριά είπατε, συμπέθεροι; Να σας το πω εγώ τι είναι. Λοιπόν, η Νικαριά είναι μια φωτιά, που τη φυσούνε ούλοι οι αέ—ρηδες και κανένας δεν τη σβήνει.

— Και γιάντα μωρέ —Λαουρέ θα πω—, και γιάντα δεν τη σβήνει;

— Γιάντα... χε, χε, χε! γελάει ο γερο-Λαγουρός. Γιάντα, ε; Γιατί η φωτιά, παιδί, εν είναι η Νικαριά. Η φωτιά είναι η ψυχή του Νικαριώτη.

Ο μπαρμπα-Λαγουρός είπε τη σοφία του και κατόπιν στάθηκε να τη θαμάξει. Ήταν παλιός, λιθάρι ριζιμιό, φλέβα καθαρή αυτού του τόπου. Γιδάρης απ' τον καιρό π' ανακαλύφθηκαν τα γίδια. Νυχτοπλάνος και κοσμογυριστής. Να, έτσι, σου λέει, τ' απάνου-

κάτου το 'φερε το νησί. «Από Εύδηλο μέχρι Καρα-
βόσταμο και Ράχες. Κι απ' Αρέθουσα μέχρι Γυαλι-
σκάρι κι Αρμενιστή... Και πιάσε ύστερις το Αμμαλό
και κύλα κατά το Νοτιά. Και πέσε σ' Αϊ-Κήρουκα και
Ευλοσύρτη... Κι έλα ύστερις γιαλό γιαλό, και γέψου
αρμύρα, και γέψου σύκο, και γέψου ρακί. Και, με το
σκάσιμο της αυγής, έλα ν' αράξεις κάτου απ' το πα-
ραθύρι της... Κι αν ο ήλιος δε φοβηθεί και δεν κρυ-
φτεί... ε, τότες εγώ εν είμαι ο Αυγουστάκης ο Λαου-
ρός, παρό ο Ψοφαδάκης ο Μπαθρακός, και εν έχω
τιμήν κι υπόληψιν σ' αυτήν την χτήσιν. Καλημέρα σου.
Το ξέρεις;».

– Τι;

– Πώς:

*Αγαπώ σε και πονώ σε
και στον ύπνο μου θωρώ σε...*

»Κρύψε, φως μου, βαθιά την ψυχή σου. Κρύψ' τη
να μην τη βρούνε και τη μαγαρίσουνε. Κι απέ το κορμί;
Άσ' το ξέσκεπο να πρεβετάει. Έχεις καπνόν; Άσε, έχω
πλατανόφυλλον. Στρίβουμε έναν και σου λέω και μια
νιστορία. Την κατέεις την νιστορίαν ετουτουνουδά του

τόπου; Άσε, θα σου την πω εγώ. Όπου λες, γιε μου, στην νιότην αυτού του κόσμου, στα χρόνια πά' να πει που ο κόσμος ήταν πεσμένος σ' ένα καζάνι κι έβραζε... το νησάκι ετούτο εν ήτανε έτσι που το θωρείς. Όχι. Ήταν στρογγυλόν σα ρόδι... Μα έτυχε να βρεθεί ανάμεσα σε δυο κακούς αέρηδες –Νοτιά και Τραμουντάνα–, που φύσα, φύσα... το λιγέψανε και το κάνανε σα μασούρι. Γιατί οι αέρηδες κείνον τον καιρόν, φίλε, εν ήτανε σαν τα σημερινά τα χαϊδάκια. Μπάα! Σαν εφύσαγαν, δεν μπόραες να κρατηθείς στα δυο σου πόδια και τα 'κανες τέσσερα. Οι άνθρωποι τριγυρνούσαν με άγκουρες και κάθε που ήθελαν να ξαποστάσουν, φουντάριζαν και ξαπόσταιναν. Να με κάψει η πίσσα αν σου λέω ψέματα! Να, και σήμερις ακόμη, εκεί που περβατώ στα βουνά, βρίσκω άγκουρες απού κείνον τον καιρόν που τις τρώει η σκουριά.

– Και γιατί, μπαρμπα-Αυγουστή, θέλω να πω... γιατί κείνο τον καιρό φυσούσαν οι αέρηδες τόσο δυνατά και σήμερα δε φυσούνε;

– Εγέρασαν, παιδί μου... Λυθήκαν τα νεφρά τους. Λίγο το 'χεις μέρα-νύχτα όλο να φυσάς, να φυσάς, να φυσάς, να φυσάς; Κατάπεσαν. Ε, τότες πήραν κουράγιο και τα δέντρα και βγάλανε μουστάκια. Πρώτα τα

πουρνάρια, ύστερις οι ελιές... Στα στερνά ξεθάρρεψαν και το βλοημένο το κλήμα, κι η συκιά. Ας είναι. Ε, τώρα πια τι την ήθελαν οι άνθρωποι την άγκουρα; Σηκώθηκαν στα δυο τους πόδια. Μα, για ευκόλυνση, πήραν κι από 'να βοσκοράβδι για να τους ανακρατά.

– Και... για τον Ίκαρο, μπαρμπα-Αυγουστή, που έχουν να λένε, εσύ τι ξέρεις γι' αυτόν;

– Για το Νίκαρο; Να σου πω και για το Νίκαρο. Ζούλια είναι, παιδί μου, στη μέση. Τίποτις άλλο.

– Ζήλια; Από ποιον;

– Απ' το Θεό. Αμ, τι θάρρεψες, μόνο οι άνθρωποι είναι ζουλιάρηδες; Αν θέλεις να ξέρεις, οι θεοί είναι ζουλιαρόγατοι. Ναίσκε!

– Εσύ ξέρεις. Εγώ δεν τους γνωρίζω. Αν θέλεις, όμως, πες μου.

– Να σου πω. Που λες... Αυτός ο Νίκαρος, ο δικός μας, ήταν μυαλό μεγάλο... Τέτοιο μυαλό, που κάποτε ο Θεός τα εβρήκε σκούρα. «Βρε...», λέει, «να ιδείς που αυτός ο μπάσταρδος...».

– Έτσι είπε; «Αυτός ο μπάσταρδος»;

– Τα ίδια του τα λόγια. «Να δεις που αυτός ο μπάσταρδος θα μου κάνει καμιά χαλάστρα. Πάει να με ξεφτιλίσει μπροστά στους ανθρώπους».

– Και γιατί, μπαρμπα-Αυγουστή, τον είχε αυτό το φόβο;

– Γιατί; Χε, χε... Άκου να δεις. Γιατί ο δικός σου ο Νίκaros είχε ένα σκέδιο. Σκέδιο σπουδαίο! Ήθελε ν' ανεβεί στον ουρανό, να πιάσει το Θεό απ' τα γένια και να τον κατεβάσει στη Γη. «Θα σας τότε φέρω», τους λέει, «δεμένο εδώ μπροστά σας, για να δείτε τι κιοτής είναι αυτός ο μεγαλοδύναμος και να τον σιχαθείτε». Ο Θεός τα χρειάστηκε. «Βρε!» λέει. «Βρε, θέλεις αυτός ο άτιμος να καταφέρει να φτάσει ως εδώ πάνω, να δει τα χάλια μου και να με κάνει ρεζίλι μπρος στους ανθρώπους; Τίποτις! Πρέπει να λάβω τα μέτρα μου». Πιάνει λοιπόν ο καλός σου και φωνάζει ούλους τους σπιούνους που είχε εδώ κάτω στη Γης... (Αυτό το ξέρεις, θαρρώ. Δε θα καρτερείς να στο πω εγώ...) Πιάνει λοιπόν και κράζει όλους τους σπιούνους του, και τους λέει: «Παιδιά... Ειδοποιήστε βασιλιάδες κι αρχοντάδες ότι “το και το”. Εκεί κάτω στη Γης γκιζεράει ένα παλιόκορμο, ένας ρέμπελος, Νίκaros στ' όνομα, που σκορπάει παντού ότι ο κόσμος δεν είναι στρογγυλός σαν τόπι, αλλά ίσιος σαν πίτα. Και κρατάει κι ένα μέτρο και μετράει όλους τους ανθρώπους, και θέλει να τους βγάλει ίσους». (Γλέπεις, η

λέξη «νισότης» έκανε τους άρχοντες να λυσάνε από κείνο τον καιρό...) «Αυτός», λέει, «θέλει να σας κάνει, ή σκαφτιάδες είσαστε ή βασιλιάδες ή γεμιτζήδες ή οργωτήδες, όλους ίσους. Σκυλιά δηλαδή της ίδιας ράτσας... Και θέλει να πάρει και τις κορόνες σας και να τις κάνει κατουρλοκάνατα, με το συμπάθιο...». Και ο δείξος... Και ο πείξος... «Και γι' αυτό, το καλό που σας θέλω, πιάστε τον... Πιάστε τον τον κερατά και φάτε του το συκώτι!» Κάηκαν, που λες, οι εδικοί σου. Τι; Ν' αλλάξει την τάξη του κόσμου; Να κάνει την πλάση όλη ίσια σαν πίτα; Θάνατος! Απαράλλαχτα, όπως και τώρα. Γιατί, ξέχασα να στο πω, ο Νίκαρος ήταν δικός σας. Εξόριστος, δηλαδή. Ο πρώτος πρώτος εξόριστος σ' αυτή την πλάση... και σε τούτο το νησί.

– Ε... τι έγινε στο τέλος, μπαρμπα-Αυγουστή; Τον πιάσανε;

– Βιάζεσαι. Κείνος δε βιαζότανε. Ήταν παιδί της υπομονής. Ναι. Χτιστάκι της υπομονής και της τάξης... από πάππου προς πάππου. Αν τον πιάσανε, είπες; Ε, ναι, τον πιάσανε. Τον πιάσανε, που λες, αγόρι μου, τον δέσανε πιστάγκωνα και τότε φέρανε εδώ. «Ψόφα τώρα!» του λένε, «ψόφα, για να μάθεις άλλη

βολά να χαμηλώνεις τους θεούς και να κάνεις την πλάση ίσια σαν πίτα. Αποδώ καΐκια δεν κινάνε. Μόνο πουλιά φεύγουνε. Αν μπορείς, γίνε πουλί και φεύγα». Βλέπεις, τον αναμπαίζανε κιόλας αποπάνου.

– Τα παρακάτω άσ' τα, μπαρμπα-Αυγουστή. Τα ξέρω.

– Δεν πιστεύω. Δεν πιστεύω ότι τα ξέρεις. Αλλά και να τα ξέρεις, πάλι δεν πιστεύω ότι τα ξέρεις σωστά. Για πες μου, για να δω, τι ξέρεις;

– Να, ότι έκανε φτερά, και τα λοιπά, και...

– Άσε. Απ' τα βιβλία τα 'μαθες;

– Ναι.

– Άσε... Τα βιβλία δε λένε τίποτα. Είναι μόνο για να σε μπερδεύουν. Ξέρω τι γράφουν τα βιβλία. Ότι ο Νίκαρος έφτιαξε φτερούγες και τις εκόλλησε με κερί, και ότι το κερί ανάλιωσε απ' τον ήλιο... Τέθοια εν ηξέρεις;

– Ε, αυτή δεν είν' η αλήθεια; Εσύ, δηλαδή, τα ξέρεις αλλιώςτικα;

– Ναίσκε. Κερί; Πού να βρεθεί, μπρε μάτια μου, το κερί πάνω στη ράχη στη Νικαριάς στα χρόνια κείνα; Κερί; Σιγά σιγά θα μας επούνε ότι είχαμε και λεχτρικό, που δεν έχουμε ούτε σήμερα... Για φτερά;

Ναίσκε. Βρήκε. Τα καρτάλια είναι πιο πολλά κι απ' τα χελιδόνια. Εμάζεψ' ο άνθρωπος τα φτερά, πού-πουλο το πούπουλο, έκανε τη φτερούγα του, και...

– Στάσου... Κι αφού δε βρισκότανε κερί, με τι τις κόλλησε;

– Με μέλι! Να το που στο είπα! Κι αμ πώς!... Ματάκια, θαρρώ, έχεις. Εν είδες με τι μελίσσι και κακό είναι γιομάτος ο τόπος; Με μέλι τα κόλλησε τα φτερά, και εν του τ' ανάλιωσε ο ήλιος... Όχι!

– Αλλά;

– Το ήπιανε οι άτιμες οι μύγες. Αυτές το ρούφηξαν το μελάκι, και λύθηκαν τα φτερά, και ξεπου-πουλίστηκε το άτυχο το παλικάρι μεσοπέλαγα, και γκρεμίστηκε, κι απόθανε, και πάει. Κι από τότες βαφτίστηκε τούτη η θάλασσα και πήρε τ' όνομά του... «Νικάριον Πέλαος»... Έτσι δεν το λένε; Ή μπας και κάνω λάθος;

– Όχι. Καθόλου. Όστε έτσι, λοιπόν, μπαρμπα-Αυγουστή, ε; Οι μύγες...

– Όπως το λες. Οι μύγες... Αυτές που πίνουνε το γαίμα μας. Σύννεφο ήντουνε, παιδί μου, κείνο τον καιρό. Και σάματι σήμερις πέφτουνε παρακάτου; Να τες... μύγες... χωροφυλάκοι... μια γενιά. Κείνοι σας πιάνουνε

κι αυτές πέφτουνε στη θροφή σας και γεννάνε τ' αυγά τους, και σας θερίζει, γιε μου, το τσιρλιό, και σας αφήνει πετσί και κόκαλο. Κι έρχεται τότες απού πάνω σου ο χωροφύλακας και σου λέει: «Εσύ εδωνά θα ψοφήσεις! Γι' αυτό δώσ' μου τη “μετάνοια” που σου γυρεύω για να σ' αφήσω να πας να γιατρευτείς». Μεγάλο άχτι τον είχαν, παιδί μου, κείνονε το Νίκαρο. Και τον παιδέψανε όπως ο μύλος το στάρι. Κι ήταν ίσος κι όμοιός σας, και γι' αυτό τον φέρανε και κείνον εδώ. Πρώτον, γιατί εδώ είναι η μέση της θάλασσας, «αφαλός του πελάου» που λένε, και δεν μπορείτε να φύγετε. Δεύτερον, γιατί έχει αυτό το λεφούσι τη μύγα που μολεύει τη θροφή και καταρρίχνει τη δύναμη. Σας μισάνε, γιε μου. Σας μισάνε με λύσσα μαύρη κι ανημέρευτη, γιατί τα ίδια έχετε και σεις, τα ίδια μυαλά του σχωρεμένου του Νίκαρου. Γιατί θέλετε κι εσείς την ανθρωπότη ίσα, σαν πίτα. Γιατί τη μυριστήκατε και σεις την καλπιά του Θεού και τη σκληρότη του άρχοντα... Μια άλλη μέρα, που θα 'ναι λιακάδα και θα 'χουμε και λίγο αληθινό καπνό, θα σου πω κι άλλη μια νιστορία. Για την ώρα:

*Χαιρετώ σε και φιλώ σε,
και στον ύπνο μου θωρώ σε.*

Δεν πρόφτασε... Ήταν γέρος και τα χρόνια είχαν στοιβαχτεί απάνω του μπόλικά. Το φθινόπωρο τελείωσε και χίμηξε απάνω του ο χειμώνας. Έν' απόβραδο γύρισ' απ' το βουνό κακιωμένος. Έβαλε να βράσει λίγη αλισφακιά, κι όσο κείνη έβραζε, κείνος μέσα πέθαινε. Τον είχε πετύχει ο βοριάς. Και δεν πρόφτασε να βρει και να ρίξει «άγκουρα». Έτσι, έπεσε πάνω στο χάρο... Και κείνος τον πήρε και τον πήγε εκεί που δε φυσά, και δεν αναγκάζει τον άνθρωπο να περπατά με τα τέσσερα.

Έτσι, έχασα τον πρώτο μου φίλο και τον πρώτο «ιστορικό» αυτού του νησιού, που μου 'δωσε την καρδιά του, τη σοφία του και τον πρόλογο αυτού του βιβλίου.

Κεφάλαιο Πρώτο

PANTEBOY ΠΡΩΤΟ

«Ημιρίσια διαταγή»

Επειδής και παρισιάστηκαν άτινα κρούσματα υπακοής, και κάποιοι κάποιοι γράφουνε τας διαταγάς μου στα παλιά τους τα παπούτσια, διά ταύτα:

Διατάζω πόρτες, παράθυρα, μάνταλα, παντζούρια να μίνωσιν ορμητικώς κλειστά, καθόσον τα εικοσιτετράορον ήτι από ανατολής μέχρι της δύσεως ηλίου εξίσου εσπέρας και δηλονότι. Δηλαδή, από ιλίαν προΐ μέχρι ιλίαν εσπέρας και περίπου, ήτι κ.λπ.

Από σήμερον και εξής τα προσκλητήρια θα γίνονται άπαξ της ημέρας, τρία, εξόν βραδινόν. Ήτι. Έξι μετά μεσημβρίας εντός του χώρου του προσκλητηρίου, ήτοι εξόν αστυνομικού φυλακίου. Δεύτερον: Προσκλητήριο

μεσιμβρινόν δόδεκα μετά μεσημβρίαν ώραν σισιτίου, ήτι φαγητόν, άρτου και ύδωρ νερόν. Τρίτον, βραδινόν το εσπέρας προς τέιον περί ώρας έξι μετά μεσημβρίας. Απαγορεύομεν η κυκλοφορία έξω παραθύρου, αυλής, προαύλιον, σπιτιού, κήπον, οδού κ.λπ.

Απαγορεύετε το άσμα τραγουδιών, παιχνίων, σύγκρουσις οργάνων, ήτι βιολί, και άλλα ψυχαγωγικά. Απαγορεύετε η απησχόλησης τυχηρών παιχνίων ως τάβλι, μονοσύλλαβα, ενίγματα, και άλλα.

Απαγορεύετε χειρόγραφα, υπονοούμενα, ανέγδοτα, γράψιμο εις ντουβάρια «ζήτο ειρήνη» και λοιπά προδοτικά, ήτι... «συναδέλφωσι» καί άλλα ομοίως. Ταύτα εν Ικαρία και εθυροκολήθην εις δέντρον.

Εν τούτοις του μήνος 1948

Εθεωρήθιν

Τάφ-Σίγμα

Ι. Γ. Χλαμούτσης

Υπογραφή δισανάγνωστος

Το τρομερό τούτο φερμάνι έκλεινε με μια διαμπερή υπογραφή. Ο χωροφύλακας που το 'φερε, έγλειψε τα χείλη του, το κόλλησε και στάθηκε άλλη μια φορά να το καμαρώσει. Μετά ήρθε πιο κοντά, κυνήγησε με το μάτι τις αράδες, καμάρωσε τη σφραγίδα, πλατάγισε τη γλώσσα του στην υπογραφή κι αποσύρθηκε ευτυχισμένος. Η μύτη του δε συγκρατιόταν απ' την ευτυχία. Πολύ ικανοποιημένη ήταν κι η κοιλιά του. Την είχε φασκιωμένη σε κάτι χοντρά παντελόνια και κρεμασμένη από δύο τιράντες. Μα από καιρό σε καιρό είχε και το νου του μην του πέσει, και της έριχνε κλεφτές ματιές.

Σε μια στιγμή, η κοιλιά αυτή έκανε μια απότομη στροφή κι έβαλε πλώρη καταπάνω μας.

– Άλτ! Ψιτ... Ισείς. Για κατά δω!! Εσάς λέω. Για μια στιγμούλα κατά δω. Δε μ' λέτε: Μη σας βρίσκειται τίποτες... διανοούμενος εδώ; Δηλαδή, με τας γραμματικές γνώσεις εννοώ. Μη σας βρίσκειται; Εσάς λέω, ρε! Δε νογάτε ελληνικά; Αλλά τι την κακιά μου την τύφλα λέω; Αφού είσαστε ξενόσπορ' ρε! Πουλημένοι! Πώς μποράτε να νογάτε ελληνικά; Γι' αυτό κι εγώ θα σας το διαβάσω ο ίδιος. Αλλά τι να σας το διαβάσω; Σας το λέω προφορικώς απόξω και τελεύει. Λοιπόν.

Από αύριο και εξής, τρία τα κρατούμενα. Δηλαδή, τρία τα βλοημένα τα «παρών». Εμ... Όλο ξάπλα, ξάπλα; Θα πιάσει ο απαυτός σας ξίγκι και δε θα μποράτε να τον κουβαλήσετε. Έχουμε λοιπόν και λέμε, τρία. Το οποίοι: Ένα πρωινόν, δηλαδή, δηλαδή το πουρνό, πρωινιάτικο, για να ξετσιμπλιάζουνε λιγουλάκι τα μάτια. Ένα γιόμα το μεσημβρινόν στην ντάλα του μεσημεριού για να κουνιέται λίγο τ' άντερό σας και να μπορεί να το δουλεύει το φασούλι. Και ένα το βράδυ εσπερινόν, για τα όνειρα, δηλαδή, γλυκά, όστις και δεν έρτει. Όστις και αρχινίσει τα τσινίσματα και τα «δεν πάω» και τα «ψι, ψι, ψι», και λοιπά άλλα αναρχοκατσαπλικά, ας ετοιμασθεί να πεθάνει. Εγώ, ο Χρυσόστομος Μπαντούνας προσωπικώς, θα τον κρεμάσω απ' τη μουριά, κι ύστερις θα τον πασαλείψω με μέλι και θα προσκαλέσω τις μύγες να βοσκήσουνε. Τρίτον: Φυλλάδες, τάβλια, διολιά, ανέγδοτα και λοιπά άλλα να τα κάνετε ούλα ένα μπογαλάκι και να τα πετάξετε στη φωτιά. Σας βλάφτουνε. Τα γραψίματα με κιμωλίες στα ντουβάρια περί Ειρήνη και Κρουστάλλω και το κακό σας το αυγολέμονο είναι όλα προδοτικά και θα κοπούνε με το μαχαίρι. Να που τα είπα όλα και τέλεψα. Και τώρα σκορπιστείτε! Σκορπιστείτε

γλήγορα, γιατί θα βγάλω το επαναληπτικό! Α... Είναι δω και κάτι διανοούμενοι... Κάτι γαϊδούρια, δηλαδή, ξεσαμάρωτα που κάνουνε κέφι με τα γραψίματα του αρχηγού μας. Είναι προπαντός καποιανό γαϊδούρι, δηλαδή, με γραμματικές τας γνώσεις, το οποίοον το 'βανε διολί-σκοινί κάθε βολά που θα δει ο καπιτάνιος μας να γράφ' τ' «ακαθάρματα», να σβήν' απ' το χαρτί το άλφα. Δηλαδή, ν' αφήνει «καθάρματα», δηλαδή ότι είστε καθαροί. Ε, κι εγώ σας λέω «όχι»! Κι εγώ σας λέω ότ' ούλ' βρουμάτι κι ζέχνιτι! Ότις είσαστε «ακαθάρματα»! Να που σας το είπα κι αυτό! Ακαθαρσίες, δηλαδή. Να που τέλεψα. Ρε σεις! Εμείς δεν έχουμε ρούμπλια για να σπουδάξουμε τα πολλά. Εμείς δραγμούλες ιέχουμε και τα γράμματά μας είναι λίγα. Λίγα... αλλά ελληνικά! Λοιπόν. Σύρτε τώρα κι αφήστε ήσυχο το χαρτί. Γιατί, αν ξαμώσει κανείς καταπάνω του... παρακαλάτε να τον λυπηθεί ο Θεός, γιατί εγώ, ο Χρυσόστομος Μπαντούνας, δεν είναι τρόπος για να τον λυπηθώ. Τέλεψα.

Έκανε κάνα-δυο βήματα βήχοντας στρατηγικά... μα, ξάφνου, κάτι θυμήθηκε και καρφώθηκε ξανά στη θέση του. Μετά, έβαλε το χέρι του στην τσέπη, έβγαλε κάτι ψίχουλα, βρήκε ανάμεσά τους μια σφυρίχτρα,

την περιεργάστηκε επίμονα, φιλοσοφικά... κατόπιν φύσηξε τα ψίχουλα και την έχωσε στο στόμα του.

Σφύριξε, χόρτασε, και μετά ούρλιαξε:

– Όλοι στις κούρνιες σας! Μαρς! Ακόμη εδώ 'στε; Όσπου να πω «κριμμύδι», να γίνετε κουρνιαχτός! Τελέψαμε.

Μας κοίταξε αδιάλλακτα και επιταχτικά... Κατόπιν τίναξε το γείσο του κασκέτου του, ξερόβηξε και χάθηκε πίσω απ' το στενό.

Ξεκινήσαμε και μεις για τους θαλάμους μας.

Καθώς πατούσα το πρώτο σκαλοπάτι, κάποιος μ' άγγιξε λαφριά στον ώμο. Στράφηκα.

– Γεια σου, Τότη... του λέω.

Ήταν ο «Βενιαμίν» μας. Λεπτός, ήρεμος, ντροπαλός... το κορίτσι της ομάδας. Μου είχε μια αμίλητη, βαθιά αφοσίωση. Όλο γελούσε και κοκκίνιζε, κι ήταν έτοιμος να τρέξει παντού, να βοηθήσει όποιον είχε την ανάγκη του. Είχαμε τις κουρελούδες μας πλάι πλάι. Τις νύχτες κοιμόταν απαλά, για να μην ταράξει κανέναν. Πολλές φορές τον τσάκωσα, μεσάνυχτα, με ολάνοιχτα μάτια ν' αφουγκράζεται τη θάλασσα. Έξω γλιστρούσαν σα φίδια οι χωροφύλακες.

– Φοβάσαι, Νικάκη; τον ρώτησα μια νύχτα ψιθυριστά.

- Όχι... μου λέει σταθερά.
- Άφησα να φύγουν λίγες στιγμές.
- Τι τρέχει λοιπόν; Είναι κάμποσες νύχτες που τις βγάζεις άυπνος. Λέγε.
- Τίποτε...
- Μήπως... Με καταλαβαίνεις, ε;
- Όχι. Τι;
- Μήπως... εκεί κάτω στην Αθήνα έμπηξες σε καμιά καρδούλα κάποια σαΐτα και ξέχασες να τη βγάλεις φεύγοντας;
- Δεν απάντησε.
- Αυτό είναι; Πες μου, λοιπόν.
- ...Ναι. Ντρέπομαι.
- Καλά! Δε θα σε μαλώσω. Δηλαδή, δε θα σε μαλώσω που δε μου μιλάς. Σε περίμενα όμως πιο θαρρετό μαζί μου. Φοβούμαι ότι με τις ντροπές σου μπορεί να μην το είπες ούτε και στην ίδια.
- Όχι. Της το είπα.
- Και τι σου είπε;
- Με σταμάτησε στη μέση.
- Άσπλαχνη!
- Το 'ξερε.
- Και γιατί δε σ' άφησε να της το ξαναπείς;

– Φοβότανε... Δεν ήξερε γιατί. Έτσι μου είπε.

– Μπράβο της! Πώς είναι; Αλλά γιατί σε ρωτώ; Πού να ξέρεις εσύ πώς είναι, αφού την αγαπάς; Έτσι δεν είναι; Είναι τέλεια! Ή μήπως η δική σου δεν είναι; Πρόσεξε, μη μου πεις «όχι», γιατί τότε θα πιστέψω ότι δεν την αγαπάς. Τότη... Ξέρεις τι γλυκό πράμα είναι να παλεύεις και μαζί ν' αγαπάς; Αλλά πώς να μην το ξέρεις; Εσύ το ζεις όλη τη μέρα... Κι επειδή δε σου φτάνει η μέρα, δανείζεσαι ώρες κι απ' τη νύχτα. Έτσι;

Δίπλα μας, ξάφνου, κάποιος άρχισε να ροχαλίζει σκληρά, όλο διαμαρτυρία και παράπονο.

– Αλλά... ας σταματήσουμε, Νικάκη... του λέω. Βλέπεις, κινδυνεύει η συζήτησή μας απ' αυτό το «μπαράζ».

Δε μίλησε.

– Της έγραψα για σένα... μου λέει σε λίγο. Της είπα κι ότι ζούμε πλάι πλάι.

Το φράγμα των «παρασίτων» αγρίεψε πιο πολύ.

– Αλήθεια; Γιατί;

– Ήθελα να είναι ήσυχη.

– Και τι σου απάντησε;

- Τίποτα. Μου είπε να σε σκεπάζω...
- Κι αυτό το λες «τίποτα»; Ξέρεις τι είν' αυτό, Νίκο; Αλλά τι να στο πω; Το ξέρεις.

Η νύχτα πορευότανε με πηχτές, αθόρυβες δρασκελιές. Ο έφηβος δίπλα μου γίνηκε ξάφνου πιο ζεστός. Είχε αποκοιμηθεί.

Το πρωί ήταν πιο ντροπαλός. Τον τσάκωσα πολλές φορές να προσπαθεί να ξεχάσει τη βραδινή μας συνομιλία. Τι άγιος που είναι ο έρωτας ο πρώτος! Πόσο μαλακά μαθαίνει να πρωτοπερπατά! Σ' αυτή την περίοδο της αγάπης είναι επικίνδυνοι οι απρόσεχτοι άνθρωποι. Σ' αυτήν ακριβώς τη φάση... οι απρόσεχτοι άνθρωποι είναι κάτι κοινοί βάρβαροι. Θα μου τον ξαναθυμίσει η ζωή το Νικολάκη... Πολλές, πολλές φορές. Κάθε φορά που θα βρίσκομαι μπρος στην αγνότητα, στη φιλία, στη σεμνή παλικαριά, θα τον ανταμώνω· πάλι και πάλι.

Μα απόψε... καθώς φεύγαμε απ' το κήρυγμα του Μπαντούνα, το χέρι αυτό που μ' άγγιξε, ήταν ασυνήθιστο. Λίγο ταραγμένο, και κάπως βιαστικό.

- Τι 'ναι, Νίκο;

– Ξέρεις τι τρέχει; μου λέει κολλώντας τα χείλη του στ’ αυτί μου.

– Δεν ξέρω... του απαντώ. Καταλαβαίνω μόνο ότι οι διαταγές αυτές και τα φιρμάνια δεν είναι του Χλαμούτση. Είναι σταλμένα απ’ το κέντρο. Ο Χλαμούτσης απλώς τα διασκεύασε επί το χλαμουτσικότερον και μας τα σέρβιρε.

– Σκοτώσανε έναν υπουργό!

– Πώς;

Ο φίλος έψαξε με τα μάτια να δει αν τον άκουσαν.

– Πότε;

– Προχτές τη νύχτα. Της Δικαιοσύνης. Μου το σφύριξε ο γιος της σπιτονοικοκυράς μας, ο Στέφανος ο Παπαγιωργάκης, καθώς γέμιζε το λαγήνι του στη βρύση.

Ανεβήκαμε τη σκάλα αμίλητοι. Κοντά στην πόρτα έσκυφα στ’ αυτί του.

– Δεν είναι ανάγκη να πεις τίποτα πουθενά, του λέω. Εγώ περιμένω κι άλλα.

– Μα το νέο δεν είναι αυτό. Τη θέση του υπουργού την πήρε ο Ρέντης, που διέταξε να εκτελεσθούν αμέσως εκατόν ογδόντα.

Τον κοίταξα ανησυχαστικά.

– ...Η εκτέλεση έγινε χτες την αυγή... συνέχισε παγωμένος.

Προχωρήσαμε στα στρωσίδια μας.

– Τι σκέπτεσαι; με ρωτά σιγά.

– Άσκημα μαντάτα, Τότη. Μου φαίνεται, όμως, πως δε θα σταματήσουν ούτε δω.

– Μα... λίγο είναι αυτό;

– Είναι πολύ. Μα δε θα σταματήσουν.

Είχανε μπει όλοι στο θάλαμο. Κλείσαμε τα παράθυρα. Κατεβάσαμε και τα παντζούρια. Κάθισε ο καθένας στο μπογαλάκι του. Κάτι πλανιόταν στην ατμόσφαιρα. Μια αόριστη φοβέρα. Σωπαίναμε.

– Παιδιά!... φωνάζει ξαφνικά ανατριχιάζοντας ο Αντωνίου απ' τη γωνιά του.

Ήταν ένας ξερακιανός ελαιοχρωματιστής απ' την Αθήνα. Η φωνή του βούιξε αλλιώςτικη. Του 'κανα νόημα να σταματήσει. (Είχα υποψιαστεί.) Μάταια...

– Αντωνίου... του λέω. Είχες, θαρρώ, στο γυλιό σου λίγο σπίρτο. Με βαστάει ένας πόνος απ' το μεσημέρι. Μου πιάνει την αναπνοή...

– Ρίξανε εκατόν ογδόντα... φωνάζει κείνος χωρίς να με προσέξει.

Οι άλλοι είχαν κερώσει.

– Εχτές το πρωί... συνεχίζει ο Αντωνίου.

– Τι 'ν' αυτά; του φωνάζω αυστηρά. Πρώτα πρώτα, δεν είναι εξακριβωμένο.

– Το 'μαθα θετικά! συνεχίζει κείνος. Μου το 'πε ο Στέφανος.

– Και γιατί;... ρώτησαν όλοι.

– Φάγανε έναν υπουργό. Το Λαδά. Έξω απ' τον Αϊ-Γιώργη τον Καρύτση. Το Σαββατόβραδο. Καθώς πήγαινε, λέει, με την οικογένειά του για την Ανάσταση.

– Σσς!...

Όλοι γύρισαν κατά το μέρος κείνου που έκανε το «Σσς!».

– Τι λες εσύ, φίλε Σπαθούλια;

Κείνος που άκουσε σ' αυτό το όνομα, για λίγο ταραχτήκε. Κατόπιν κάθισε ανακούρκουδα. Ήταν λιγνός, μαυριδερός, όλη την ώρα σκεφτότανε.

– Δε μυρίζει όμορφα... μας είπε σιγά. Δεν ξέρω. Μπορεί πάλι και να γελιέμαι.

– Για ποιο λες; τον ρωτά ο Αντωνίου. Για την εχτέλεση του Λαδά;

– ...Μου θυμίζει κάτι που μοιάζει με λίγη ατομική

τρομοκρατία. Εύχομαι να μην είν' αλήθεια. Κι έτσι θα γλιτώσουμε από μία ακόμη γόνιμη αυτοκριτική.

– Ναι, αλλά ο κύριος είχε ανοίξει άσκημη φάμπρικα. Κάθε μέρα έστηνε στον τοίχο κι από έναν-δύο.

– Ναι. Κι ήρθε ο καινούργιος κι έστησε μονοκοπανιά εκατόν ογδόντα! Τι λες εσύ; ρωτά απότομα εμένα.

– Δεν ξέρω... του λέω. Δεν μπορώ ακόμη να εξηγήσω την έννοια αυτού του πυροβολισμού. Τι σώσαμε; Δεν ξέρω. Μα αυτός ο πυροβολισμός μου θυμίζει επίμονα τη σφήκα που τσιμπά για να γλιτώσει, κι αντί για να γλιτώσει, φοφά. Καλύτερα όμως να την κλείσουμε αυτή τη συζήτηση. Στην αρχή δεν ήθελα να μαθευτεί τούτη η είδηση. Βλέπω όμως πως λάθεψα. Όλοι το δεχθήκαμε σωστά. Χωρίς υστερίες ή λεονταρισμούς. Αλλά τώρα πρέπει να ετοιμαστούμε και για χειρότερα κι εμείς εδώ, στο νησί. Το παν, όμως, είναι να το δεχτούμε πάλι ήσυχα.

– Τότε να σβήσουμε τη λάμπα και να κοιμηθούμε... λέει ο Μουρμούρας.

– Καλύτερα να κάνουμε ό,τι κάναμε και τις άλλες βραδιές. Σιβέλα! Δε θα παίξετε απόψε με τον Πατίκη τάβλι;

– Δεν παίζω... λέει ο Πατίκης με το παλιό του ύφος.
Όλο λέει ότι κάνω «καλπουζανιές».

– Αφού κάνεις... του ρίχνετ' ο Σιβέλας.

– Να τος! Τον βλέπετε; Λοιπόν, δεν παίζω.

– Έλα να παίξουμε μαζί... του λέει ο θαλαμάρχης.

– Κοιτάξτε να χτυπάτε τα πούλια γερά, λέω γω!
Αυτοί θα 'χουν κιόλας σκορπίσει έξω απ' τους θαλάμους «καρφιά». Θέλουν να δουν πώς το δεχτήκαμε.

– Καλά.

Έγινε ησυχία. Έξω φυσούσαν μαλακά οι νησιώτικες αύρες του Μαγιού. Κάτι ίσκιои περπατούσαν σα φαντάσματα. Οι χωροφύλακες φορούσαν παπούτσια από λάστιχο...

– Στα πέντε θα βγούμε; ρωτά ο Σιβέλας.

– Βγήκαμε κι άλλοτες στα πέντε; Όχι. Στα εφτά.

– Ανάποδος μου είσαι! Καλά... Πάμε.

Το τάβλι άρχισε να δουλεύει. Να βγάζει κείνη την τριμμένη, άχαρη μουσική του, που φορές φορές σε νευριάζει... Μα που θυμίζει, ωστόσο, παλιές μέρες... γεμάτες πλήξη και ξεγνοιασιά.

Η κοινή ικαριώτικη μας ζωή μπήκε ξανά στην κανονική αυλακιά της... Και μόνο εκεί, πίσω απ' τη θάλασσα, κάτω απ' τα πόδια του Υμηττού έπεσαν

τότες πολλές μαζί τουφεκιές, που ο αχός τους έφθασε ως εδώ.

Ξημέρωσε. Ένας κομμένος ουρανός φαίνεται απ' το παραθύρι μας. Θολός, σαν ξαγρυπνισμένος άνθρωπος. Κι ήταν Μάης.

Το χωριουδάκι ξύπνησε κι αυτό απ' τα λιγοστά του βελάσματα κι ετοιμάστηκε να μπει στη ζωή. Ήταν ακόμη πολύ πρωί. Το προσκλητήριο αργούσε. Ξαφνικά, εκεί, κατά το σκάσιμο του ήλιου, ανοίγει διάπλατα η πόρτα και στο άνοιγμά της προβάλλει η κοιλιά του Μπαντούνα. Παράξενη κι ασυνήθιστη επίσκεψη... Μα κι όλη η εμφάνιση του Μπαντούνα ήταν σήμερα παράξενη. Κουμπωμένος αποπάνω ως κάτω, στεκόταν στειλιάρι, σα να ήταν κάνα κομμάτι ξύλο ντυμένο. Φορούσε ως κι εξάρτυση. Και το πηλήκιό του χωμένο ως τ' αυτιά, και μάλιστα με περασμένο το σιρίτι στο υποσάγονο, σα να ετοιμαζόταν για τον Επιτάφιο!

Στην αρχή στάθηκε στην πόρτα και μας περιεργάστηκε ανήμπορα, βαριά. Ύστερα μίλησε. Η φωνή του ήταν βραχνή σαν πριονιά.